

Film Színház Muzsika

33. ÉVF. 6. 1989. II. 11. ÁRA 11 Ft

„CSAK IDEHAZA TUDOK LÉTEZNI”

Vargyas Lajos szikár alakja és lobogó munkabírása, most amikor hetvenöt esztendőszületésnapja alkalmából köszöntjük, sok évtized óta ismert lényét idézik föl. Szerteágazó érdeklődése és szűnni nem akaró tevékenysége — mondhatnánk így is — különleges szorgalma sokféle szellemi tájra sodorja. A zenetudományok doktora és a néprajz, a magyar nyelvészet, meg a magyar irodalom egyetemi bölcsész doktora. Jőformán azonos időszakban végezte tanulmányait a Zeneakadémián és a Tudományegyetemen.

Nemrégiben — de talán mindmáig — napi nyolc-tíz óra hosszat ült íróasztalánál, gyakran megesett, hogy gondos felesége tálcán vitte oda reggelijét meg ebédjét. Karácsonykor jelent meg a Magyar Népköltészet sorozat ötödik kötete — amely megelőzte az első négyet —, Vargyas a főszerkesztője, és három terjedelmes tanulmány szerzője.

Néhány évvel ezelőtt javában járta a világot. Hazai és külföldi ösztöndíjakkal Európa-szerte, Amerika-szerte, Ausztráliában a konferenciák és a legnagyobb egyetemeken igen megbecsült vendége és előadója volt. Talán ma is vállalkozna egy-egy útra. A tudományos munkákat mindig eredeti nyelvükön olvassa: németül, franciául, angolul, olaszul, oroszul, sőt dánul is megtanult, nehogy egy-egy árnyalatot eltévessen.

— Eddig tizenhat könyve jelent meg, és négy vár kiadásra. Melyiket szereti leginkább?

— Mindig azt, amelyiken dolgozom. Amint látja, most is éppen egy sokoldas korrektúrát javítgatok.

— Új Kodály-könyvének második kötetét, ha jól tudom. Mondja el, miképpen született érdekes munkájának az ötlete? Tudvalevő, hogy Kodályhoz jó barátság és együttműködés fűzte...

— Kodályné Péczely Sarolta azzal bízott meg, hogy Kodály hátrahagyott írásait rendezzem, publikáljam. Megszámlálhatatlanul sok följegyzése, gondolatainak sebtében odavetett elképzelése maradt a túlélőkre. Akadnak köztük befejezetlen sorok is, nemegyszer neki címzett levelek hátlapján. Olykor-olykor nekiszánta magát, hogy ezeket

az írásait átnézze, de számára előbbre való más tenivalók borították el. Töredékes följegyzéseit Kodálytól kaptam, majd amikor elkészültem a felével, elvittük a Szépirodalmi Kiadónak. A könyvnapra jelenik meg.

Hatalmas dobozokat mutat, szakszerűen őrződött Kodály-papírlapokat, kézírásokat.

— A két kötet, azt hiszem, nyolcszáz oldalra sűrűsödik. Az elsőnek a címe: „Közélet, vallomások, magyar zeneélet”. A második kötet első részének munkáját is befejeztem már. Amikor 1981-ben nyugdíjba vonultam, Kodályék múzeumát tervezett egykori otthonában, a Köröndön hetente kétszer reggel 9-től 1-ig tanulmányoztam a máig ismeretlen följegyzéseket, emlékeztető szavakat, amelyek afféle sajtós naplónak is tekinthetők.

— Nem gondolja, hogy Kodálynak ilyesfajta jegyzetei, felbemaradt írásai másutt is föllelhetők? Ha nagyon utánajárnának, talán...

— Nem tudok egyébről. Én nem is hiszem, hogy ezeken kívül másutt is följegyzések lennének...

Nem mondható, hogy életmódja, munkakapcsolata nyugdíjasra vallana. Hiszen ma is tagja a Magyar Tudományos Akadémia két főbizottságának, és elnöke a Zenetudományi és Néprajzi minősítő szakbizottságnak, hogy kapásból csak ezeket ragadjam ki. Egyik lexikonban azt olvastam, hogy könyveinek, tanulmányainak, cikkeinek a száma csaknem háromszáz. És summájuk folytonosan növekszik. Híres Balladák-könyvét az Akadémia kétszer is megjelentette angolul, az első a már folyóiratokban közölt terjedelmes tanulmányait tartalmazza, a második a további kutatásokat. Az amerikai Harvard egyetem meghívta a Ballada konferenciájára, majd ismét előadásokra kérték föl. Kyotóban, de akkor már azzal a föltétellel, hogy a Columbia egyetemen, a Berkeleyyn és Los Angelesben is föltárja kutatási eredményeit.

— Tudvalevőn többször járt a Szovjetunióban is: Moszkvában, Leningrádban, Tbiliszi-ben. Hogyan emlé-

szik vissza a mongol népzene kutatására?

— Ez a munka rendkívül izgalmasnak mutatkozott. A mongol népzene válogatásának munkáját az UNESCO szervezte meg. Én hét héttig voltam Ulánbátorban, és tizenöt nyelvessel együtt dolgoztam. A népművészek igen hatásosan és igen magas színvonalon előadott dallamainak az eredete és a magyar dallamokhoz való hasonlósága nagyon érdekelt. Mindezt kiegészítettem a magam külön gyűjteményével, amelyet magnószalagra rögzítettem a Hungaroton számára. Ebben a munkámban egy ott élő magyar nyelvész segített. Két hanglemmez kerekedett belőle. A Hungaroton nemsokára ismét megjelenteti.

— Írásaiból kiderül, hogy a nyelvi problémák is mindig érdekelték. Hogy csak két könyvének a címére utaljék: Az egyik: A magyar nyelv ritmusa, a másik: Magyar vers — magyar nyelv. Vajon ezek a témák a bölcsész doktort inspirálták-e, vagy a zenészt, a népzene-kutatót?

— A kettő bennem nem választható el egymástól. Hogy a versben mindig is kíváncsian figyeltem a ritmust, az nyilván a népzene iránt való vonzalmamnak egyik jele. Az irodalom, vagyis a költészet és a zenei érdeklődés párhuzamosan futott egész pályámon. Olyannyira, hogy már egy-két év óta barátaimnak, fiatal kollégáimnak a Zenetudományi Intézetben rendszeresen olvasok föl verseket. Azokat, akik ma negyvenes éveiket tapossák, fiatal korukban erőszakkal elidegenítették Ady-tól. Számukra a magam jószántából, a magam örömeire afféle külön Ady-szeminariumot szerveztem. Úgy vélem, Ady a legnagyobb magyar lírikus. Előadásaim nyomán a hallgatók fölfedezték őt a maguk számára, most már rajonganak érte. Aztán következett József Attila, Babits, Tóth Árpád. Kosztolányinak nemcsak a verseivel, hanem prózájával is megismerttettem őket. De fölolvastam nekik régebbieket is, például Arany János Bolond Istókját, Vörösmarty Csongor és Tündéjét. Vörösmarty remekét elsajátítottam végig könyv nélkül, betéve tudom. De nemcsak ezt, sok más verset is.

— Megtanulta?

— Dehogyan. A versek sorral belémvésődtek. Az ostrom idején, a sötét pincében a Csongor és Tünde első felét is fejből mondtam el az ottlevőknek. Egyébként Adyt az utóbbi években kilenc alkalommal olvastam föl az imént említett fiatalabb kollégáimnak, de a többi költő verseivel együtt, huszonöt-ször vállalkoztam ismereteik gazdagítására. Ezt a sorozatot folytatni akarom.

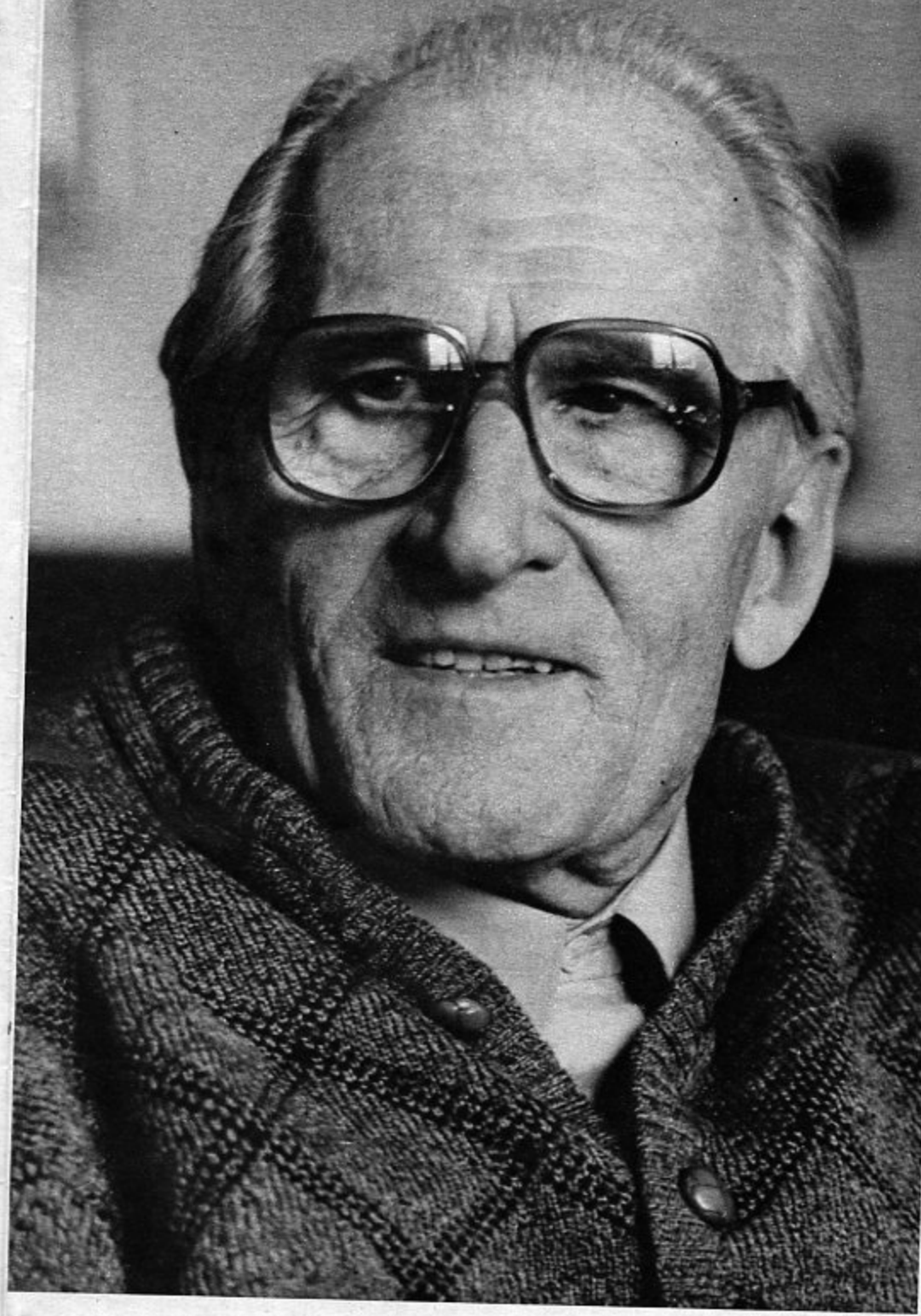
— Az újabb nemzedék költőit is szívébe fogadta? Hogy egy nevet említsek: Pilinszkyról hogyan vélekedett?

— Pilinszkyt nagyon szerettem. És tudtam róla, hogy volt idő, amikor a kiváló költő igen rossz körülmények között élt. Én ellenben, amikor a Magyar Népzene Példatára létrejöttében együtt dolgoztam Kodálynal, az ő jóvoltából nagyobb összeghez jutottam. Nekem ajándékozta a maga honoráriumát is, azzal az indoklással, hogy a kötet mind a kettőnk nevével jelent meg. Akkoriban meglátogattam Pilinszkyt, és arra kértem, szeretném megvenni egyik versének a kéziratát. Jó ürügy volt arra, hogy némi pénzt adjak neki. Ekkor írta ceruzával egy kockás számtanfűzetbe egyik versét, majd nekem dedikálta: „Vargyas Lajosnak szeretettel, barátsággal.” A dátum 1953, karácsony.

Vargyas leemeli könyvespolcáról a szépen bekötött fűzetet.

— Amikor akad egy szusszanásnyi ideje, találkozik-e barátaival, ismerőseivel csakúgy, mint a múltban?

— Régi barátaim közül kevesen élnek már. Főként jelentős közéleti emberekkel hozott össze jó sorsom. Például Donáth Ferencsel, vele Széll Jenőnél ismerkedtem meg. Donáth vitt el, 1937-ben a régi Márciusi Frontba, majd később a nevezetes monori találkozóra. Es ugyancsak ő szólított föl, írjak a Bibó Emlékkönyvbe. Erdei Ferencez is igen jó barátság fűzött,

Fotó: Kádár Kata

de aztán miniszterségének idején feszültté vált a kapcsolatunk, majd az Akadémia főtítkárságán megint közel kerültünk egymáshoz. Boldizsár Iván is barátom köréből való volt. Jó barátsággal kötődtem Sárközi Mártához, amikor a Válaszban írtam, ott ismerkedtem meg igen sok kiváló barátommal. Kodolányi Jánost is középük sorolom, és ma ugyancsak János nevű fiát, a néprajzkutatót. A képzőművészek közül Fe-

renczy Bényt éreztem magamhoz legközelebbnek. A maiak? Sokszor találkozunk Nagy Olivérrel, Pongrácz Zoltánnal, Ránky Györggyel, Eöszé Lászlóval, Bónis Ferencel. No meg Csoóri Sándor is igen jó barátom, de neki ritkán adódik ideje magánéletre mostanában.

— *Tudvalevő, hogy a politika mindig fontos része volt életének. 1944 őszén magától értetődően természetesnek érezte, hogy ki-*

tárja lakása ajtaját, és váltalta annak a kockázatát, hogy az arra rászorultakat beeressze, támogassa. Sőt a maga és családja iratait ugyancsak azoknak kölcsönözte. És ma?

— Ma is érdekel, izgat, mi történik körülöttünk. Alapító tagja vagyok a TDDSZ-nek, és beléptem a Magyar Demokrata Fórumba.

— *És a Márciusi Front régi tagjaként az újban nem vesz részt?*

— Elmentem az alakuló ülésükre, sok tekintetben egyetértek velük is, de úgy hiszem, a Magyar Demokrata Fórumban inkább megérezem az egykori Parasztpárt és a régi Márciusi Front törekvéseit.

— *Hallottam arról, hogy tüntetéseken is részt vesz...*

— Kétszer is elmentem, hogy tüntessek a bős-nagyymarosi vízlépcső építkezése ellen. És ezt a véleményemet, meg más egyebet aláírással kinyilvánítottam.

— *Amikor sokfelé utazott, a bonyodalmas években, sosem vetődött föl az a gondolata, hogy külföldön marad?*

— En olyannyira magyar vagyok, hogy ilyesmi még álomban sem jutott eszembe. Csakis idehaza tudok létezni. A Rákosi-uralom időszakának keserve már nem bolygathatja föl mindennapjainkat, az már nem térhet vissza. Aki itt megszületett, annak itt kell maradnia, és mindent meg kell tennie, hogy a maga eszékelésével, a maga munkájával jobbjássa életünket, lehetőségeinket. Ma amúgy is mind több a lehetőség a javulás útján, hiszen már az alternatív csoportok szavát is meghallgatják.

— *Csanádi Imre verseskötetét is látom az egyik polcon.*

— Az ám — mondja Vargyas. — Csanádi igen jó barátom.

Lapozgatunk a könyvben, és felütjük ott, ahol az „Alkalmi rímek. A 60 éves Vargyas Lajosnak” című versét olvashatjuk. Idézem ebből az első és az utolsó szakaszt: „Tisztelt Úr! Professzor Vargyas! / kinek fennen villog kardja s / direktor (?) szemüvege — / károgják, hogy Ön is hatvan / fölött (vagy netán): alatt van... / Lári-fári, vad-rege!” És a befejezés: „Hogy Ön nem professzor? Üsse / kő!... Hogy akadémikus se? / Múlhat-e bármi ezen?! / Példa van rá: az a becs, mit / vers nyújt, túlélt okmányt, plecsnit... / Ezennel kinevezem!”

Vargyas Lajos sokféle elfoglaltsága miatt sem ér rá arra, hogy kitüntetések hajhásszon. Eddig a Munka Érdemrend arany fokozatával és Erkel-díjjal jutalmazták. A többi még a jövő titka.